

RIS-Mersin Projesi ve Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi: Yenilik Üzerine Yerel Bir Değerlendirme

RIS-Mersin and Mersin regional innovation strategy: A local evaluation of innovation

Tolga Levent^{1*}, Yasemin Sarıkaya Levent¹

¹ Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mersin

* İletişim yazarı: T. Levent, e-posta: tolgalevent@mersin.edu.tr

Öz: Son 40 yıl, gündelik hayatın tüm boyutlarında hızlı bir değişim-dönüşüm sürecinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönem içerisinde, kalkınma yaklaşımları değişmeye, kalkınmanın temel nitelikleri yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Bu niteliklerden birisi de, rekabet gücü ve yarışmacı avantajın önemli kaynaklarından olan yeniliktir. Belirli bir ekonomik kapasite yaratan, yerle özgü gizil bilginin çeşitli bilgi aktörleri arasında etkileşimli değişimiyle arttığı varsayılan yenilik, bu özelliğiyle kalkınma örüntülerini önemli düzeylerde etkilemekte; bölgesel yenilik sistemlerinin oluşturulması ise yerel kalkınmanın temel ilgi alanlarından birisi haline gelmektedir. Bu çalışma, bölgesel yenilik stratejileri açısından Türkiye'deki ilk örnek çalışma olan RIS-Mersin Projesi'ni yerel kalkınma bağlamında eleştirel bir çerçevede değerlendirmeyi ve yenilik stratejisi oluşturmayı hedefleyen bölgeler için alınması gereken dersleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu değerlendirmenin önemli ölçütlerinden birisi ise, stratejinin karar oluşturma ve geliştirme süreçlerinde yeniliğin mekansal niteliğinin ne derece etkili olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Yenilik, Bölgesel Yenilik Sistemleri, RIS-Mersin Projesi.

Abstract: The last 40 years have been a period in which all dimensions of daily lives have changed and transformed rapidly. Within this period, both the development approaches and the basic features of economical development have started to be redefined. One of these features is the innovation, as an important source of competitive advantage. Innovation, assumed to create a specific level of economic capacity, increases through interactive exchanges of tacit knowledge among different actors and effects spatial development patterns in considerable levels. Due to this relation between innovation and development, creation of regional innovation systems becomes one of the main subjects of the studies about local development. The aim of this study is to achieve a critical evaluation of RIS-Mersin Project, the product of which is the first regional innovation strategy in Turkey, within the context of local development and to drive lessons for other regions aiming to produce such strategies. The basic criterion of this evaluation is the effects of spatial features of innovation by producing regional innovation strategies.

Keywords: Development, Innovation, Regional Innovation Systems, RIS-Mersin Project.

1. Giriş

Son 40 yıl önemli değişimlerin gözlemlendiği bir dönem olmuştur. Bu dönem, küreselleşmenin ekonomik yapılar üzerinde etkilerini arttırarak onları değişmeye zorladığı; bu sürecin dolaylı bir sonucu olarak ulus-devletin ekonomik olarak zayıflamaya başladığı ve ulus-devlet ile eşleşen temsili demokrasinin sorgulandığı; küresel ölçekte sosyal ayrılaşma vurgulanırken yerelde kutuplaşmanın arttığı bir dönem olmuştur (Tickell ve Peck, 1992; Castells, 1997; Habermas, 2002). Bu değişim süreci, temelde, fordist üretim biçimlerinin çözülmesi ve postfordist üretim biçimlerinin ortaya çıkması ile ilişkilidir (Levent ve Sarıkaya Levent, 2010).

Üretim biçimlerindeki bu değişimle birlikte, kalkınma konusuna yaklaşım da yapısal olarak değişmeye başlamıştır. Kalkınma, temel kaynağı ulus-devlet olan bir yaklaşım olmaktan çıkmış, yerellik iddiasına geçen, ancak farklı mekansal yapılar ile de etkileşimli olarak şekillenen ve amacı az gelişmiş bölgeleri kalkındırma yanında gelişmiş bölgeleri de çöktürme olacak şekilde açık-uçlu bir biçime dönüşmüştür. Bu yeni kalkınma anlayışında sosyal sermaye, güven, kurumsal sağlık gibi konular kalkınmanın en önemli özelliği olan rekabet gücü ve yarışmacı avantajı belirler hale gelmiştir. Yenilik de, bu çerçevede, öne çıkan konulardan biri olmuştur (Levent, 2002).

Kavramsal düzeyde böyle bir düşünsel arka plana dayanan bu çalışma, RIS-Mersin Projesi'ni ve bu Proje'nin ürünü olan Türkiye'nin ilk bölgesel yenilik stratejisi olan Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi'ni değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Her ne kadar, Strateji'nin hedef yılına ulaşılmamış olsa da, benzer bir stratejiyi oluşturmayı amaçlayan bölgeler için alınması gereken dersleri de ortaya koyacak olan bu değerlendirmenin temel vurgusu, yenilik ve yeniliğin mekansal boyutu üzerinedir. Bu çerçevede, çalışmanın ikinci bölümü, kalkınma anlayışındaki yapısal değişimi ele almakta, yeni kalkınma anlayışını hangi süreçlerin zorladığını ve bu yeni anlayışın temel niteliklerinin ne olduğunu ortaya koymaktadır. Üçüncü bölüm, yeni kalkınma anlayışının temel niteliklerinden birisi olan yeniliği irdelemektedir. Bu bölümde, yenilik kavramı tarihsel olarak ele alınmakta ve farklı mekansal ölçeklerde yenilik sistemlerinin kuramsal temelleri ortaya konulmaktadır. Dördüncü bölümde, ilk olarak, Türkiye'de yeniliğe yönelik düzenlemelerin genel bir değerlendirmesi yapılmakta, hemen arkasından RIS-Mersin Projesi süreci ana hatları ile ele alınmaktadır. Bu bölümde, sürecin ana aşamaları ve henüz tamamlanmamış olsa da, RIS-Mersin Projesi'nin sonuç ürünü olan Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi'nin temel bileşenleri irdelenmektedir. Sonuç bölümü ise, Proje'nin ve ortaya koyduğu Strateji'nin başardıklarını ve başaramadıklarını tartışan bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Bu değerlendirmenin önemli ölçütlerinden birisi ise, stratejinin karar oluşturma ve geliştirme süreçlerinde yeniliğin mekansal niteliğinin ne derece etkili olduğudur.

2. Yeni Kalkınma Paradigması ve Değişen Öncelikler

Kalkınma, sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ve ekonomik olarak az gelişmiş toplumları niteliksel ve niceliksel iyileşmelerle modern sanayi toplumuna dönüştürme süreci olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkmış olsa da, kalkınma ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların görece artması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında rastlamaktadır. Bu dönemde politik bağımsızlığını yeni kazanan birçok ülke, az gelişmişliği aşmak ve sanayileşmek için yol haritası sağladığını düşünerek temel ilgi alanı geliştirilmiş kapasitenin en üst düzeye çıkarılması olan ve bu ilgiye bağlı olarak gelişmişlik - az gelişmişlik üzerine birçok kuramsal modeli barındıran kalkınma ekonomisine yoğun ilgi göstermişlerdir (Schneider, 2000).

Kalkınma ekonomisi, 1980'li yıllar ile birlikte önemli değişimler geçirmiştir. Bu değişimler, temel olarak, üretim biçimlerinin yapısal dönüşümü, daha açık bir ifade ile, kalkınma ekonomisinin gündemde yer tutmaya başladığı ilk dönemlerde kalkınmayı etkileyen fordist üretim biçiminden (Tickell ve Peck, 1992; Eraydın, 1992; Özelçi, 2002) postfordist üretim biçimine doğru bir yönelme ile ilişkilidir. Katı bir üretim biçimi olan fordist üretiminin değişen dışsal koşullara ve ekonomik bunalımlara uyum sağlayamaması sonucunda (Eraydın, 1992) gelişen postfordist üretiminin temel özellikleri üretim süreçlerinde, işgücünün üretime katılımında, işgücü pazarında ve üretimin pazarlanmasında gözlemlenebilen esneklik, ürün çeşitlenmesi ve üretim sürecinin dikey ayrılaşmasıdır. Üretimin uluslararasılaşmasını tetikleyen postfordist üretim, değişken ve parçalanmış talebin belirleyici olduğu, stoklama olmadan küçük miktarlarda ve uygun zamanda üretimin yapıldığı, işgücünün yatay örgütlendiği bir üretim biçimine karşılık gelmektedir (Eraydın, 1992; Tickell ve Peck, 1992).

Üretim biçimlerindeki değişmeye bağlı olarak kalkınma yaklaşımları da değişmiştir. Fordist üretim biçiminin kapitalist ekonomilere hakim olduğu 1970'li yıllara kadar, farklı ekonomik bağlamlar için üç farklı kalkınma yaklaşımı bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar 'Dengeli Kalkınma Yaklaşımı', 'Dengesiz Kalkınma Yaklaşımı' ve 'Bağımlılık Yaklaşımı'dır. Dengeli Kalkınma Yaklaşımı talebin yeterli olmadığı varsayımına dayalı olarak ve az gelişmiş ülkelerdeki piyasa mekanizmalarının dengeli bir kaynak dağılımını yeterince sağlayamadığı noktasından hareket ederek az gelişmişlik içerisinde en uygun kaynak dağılımına ulaşmanın yollarını tanımlama çabasıdadır (Dinler, 2008:370-1). Dengesiz Kalkınma Yaklaşımı ise, dengeli kalkınmanın gelişmekte olan ekonomilerde

durgunluğa yol açacağı fikrinden yola çıkarak kalkınma sürecinde, temel kıtlığın sermayede değil, yatırım yapmaya yönelik karar vericilikte olduğunu söyleyerek dikkatleri bu noktaya çekmektedir (Hirschman, 1996). Bu kalkınma yaklaşımının temel hedefi, verimli sektörlerde ölçek ekonomisinden en çok faydayı sağlamaktır. Az gelişmiş ekonomilerde iç piyasa sınırlılığının birçok sektörü aynı anda geliştirmeye izin vermediğini, bu noktada sektörler arası ilişkilerin çözülmesi sonucunda gelişme potansiyeli olan sektörün tespit edilerek geliştirilmesinin ekonominin tüm diğer sektörlerine bir canlılık getireceğini varsayan Hirschman (Hirschman, 1964:70 aktaran Dinler, 2008:373) ve bu tarz bir sürecin izlenmesinin kaynak dağılımındaki israfın önlenmesi anlamında geldiğini ileri süren Streenten (Streenten, 1959 aktaran Dinler 2008:374) bu yaklaşımın temel kuramcılarıdır. Bağımlılık Yaklaşımı bir diğer kalkınma yaklaşımıdır. Latin Amerika ülkelerinin deneyiminden yola çıkılarak geliştirilen bu yaklaşım, az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisine yoğunlaşarak merkez-çevre ilişkilerinin ortaya çıkarmış olduğu olumsuzluklar aşılmadıkça, kalkınma sorununun gelişmekte olan ülkeler için çözülemeyeceğini ileri sürmekte ve kalkınmaya ilişkin önerilerini bu ilişkiyi dikkate alarak sunmaktadır (Hirschman, 1996).

Yeni bağlam içerisinde üretimin esnekleşmesi ve ekonomik yarışın uluslararasılaşması, bu kalkınma yaklaşımlarını değiştirmeye zorlamaktadır. Bu süreçte, kalkınma, ulus-devlet yerine bölgeler üzerinden ele alınmaya başlamıştır. Artık kalkınmanın tek ve temel hedefi sanayileşme olmaktan çıkmaya başlamış, ekonomik fayda yaratabilen bilginin üretilmesi, kullanılması ve yayılması, en az sanayileşme kadar önemli hale gelmiştir. Hedefler düzeyinde bu tarz bir değişimin gerçekleşmesi sonucunda, kalkınma salt az gelişmiş bölgelerin geliştirilmesi ile değil, belirli bir üretim kapasitesine sahip gelişmiş bölgelerin ekonomik olarak çökmemesi ile de ilgilenir hale gelmiştir (Levent, 2002).

Yeni kalkınma anlayışının temel taşları rekabet gücü ve yarışmacı avantajdır. Bu anlayış ile birlikte gündeme gelen ve ekonomik gelişmenin bölgesel farklılıklar göstermesinde açıklayıcı bir kavram olan sosyal sermaye (Torsvik, 2000); topluma yayılmış, karşılıklı ve tekrar eden yatay ilişkilerle, hiyerarşik olmayan birlikteliklerde ve bireyler arası iletişim ve işbirliği kurulabildiğinde ortaya çıkan ve sosyal sermayeyi artırdığı için ekonomik büyümeyi destekleyen güven (Offe, 1999; Schneider, 2000) ve kalkınmaya yerel bağlamını katan kurumsal sağlamlık (Amin, 1999) gibi konular ise rekabet gücü ve yarışmacı avantajın temel taşlarını oluşturmaktadır. Yenilik ise, en az bu konular kadar önemlidir.

3. Yenilik, Bölgesel Yenilik Sistemleri ve Stratejileri

Yenilik kavramı, Schumpeter'in 1930'lu yıllardaki çalışmaları ile, ekonomi yazını içinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Kapitalist ekonomik düzeni ve bu düzen içerisindeki rekabetin yapısını ortaya koymayı amaçlayan Schumpeter, yeniliği, iktisadi devrelerin ortaya çıkışının ve değişiminin temel nedeni olarak görmekte, yatırımların gerçekleşmesini sağlayan mekanizma içerisinde yeni bir üretim fonksiyonunu ortaya çıkaran bir olgu olarak ele almaktadır (Schumpeter, 2005; Elliott, 2005). Sonraki dönemlerde Schmookler (1966), Drucker (1985), Porter (1990) gibi farklı araştırmacılar tarafından yeniliğin farklı tanımları yapılmış ve daha çok firma düzleminde ele alınarak yapılan bu tanımların ortak noktası ise, yeniliğin ekonomik kapasite yaratabileme gücü olmuştur.

Elçi (2007:1) yeniliği, toplumsal, kültürel ve idari ortamda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlaması olarak tanımlamaktadır. Elçi, yeniliğin, ürün yeniliği, hizmet yeniliği, süreç yeniliği, organizasyonel yenilik, pazarlama yeniliği gibi türleri bulunduğunu; ayrıca yeniliğin oluşma sürecinde teknolojinin kullanılıp kullanılmadığına, hangi süreçler ile üretildiğine ve yeniliğin getirdiği değişikliğin büyük olup olmadığına referans ile yapılan sınıflandırmalar da bulunduğunu belirtmektedir (Elçi, 2007:3-19). Ele alınan sınıflandırmadan bağımsız olarak, yeniliğin, eşitsizlikleri azaltan ve istihdam yaratan bir sosyal ve ekonomik boyutu (Elçi, 2007:3) ve yereldeki gizil bilgiyi taşıyan aktörler arasındaki etkileşime dayanan

bir mekansal boyutu (Amin, 1999) bulunmaktadır. Bu sosyo-mekansal nitelik, yenilik kadar, yenilik yapmaya elverişli ortamları da inceleme konusu haline getirmiştir.

Yenilik yapabilme kapasitesi, rekabet gücüne ve yarışması avantaja sahip olmanın temel göstergelerinden birisidir. Küresel ekonomik düzende rekabetin, sadece firmalar arasında değil, aynı zamanda bölgeler arasında da gerçekleşiyor olması, bölgelerin, tıpkı firmalar gibi, nitelikli iş gücünü ve sanayi yatırımlarını çekebilmek için rekabet etmesine neden olmaktadır. Bu rekabet ortamında yenilik bir bölgenin tercih edilmesini sağlayan temel etkenlerden birisidir (Bölgesel İnovasyon Stratejisi Hazırlama Kılavuzu – Aşama 2, 2007:9) ve tüm firmaların kaliteyi artırırken maliyeti düşürebilmek için yarış içinde olduğu veya tüm bölgelerin akışkan küresel sermayeyi kendi üzerlerine çökeltmek istediği bir ortamda giderek daha belirleyici olmaktadır. Yenilik, temelde, bilgiye dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak burada bahsedilen bilgi, kodlanabilir evrensel bilgi değil, başka konulara aktarılamayan, yer ve yerele özgü gizil bilgidir. Belirli bir ekonomik kapasite yaratma gücü olan ve yarışmacı avantajın en önemli kaynağını oluşturan (Amin, 1999) bu bilginin varlığı ve etkileşimli değişimi, bölgelerin yenilik kapasitesini artırabilmektedir (Cooke, 2002).

Yeni kalkınma yaklaşımları içerisinde yenilik kavramının önemli bir yer tutmasının nedeni, yenilik kapasitesine sahip bölgelerin ekonomik krizlere direnme potansiyeli nedeniyle bu ortamların başka konularda yaratılıp yaratılmayacağı düşüncesidir. Ancak, bu gibi bilgi yoğun ortamları yaratmanın belirli ön koşulları bulunmaktadır. Yeniliğe dayalı bir ekonomi kurulabilmesi için ilk olarak insan sermayesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Elçi'ye göre, insan sermayesinin etkin olabilmesi için de, iletişim, bilişim ve ulaşım altyapılarına, yeni fikirlerin oluşmasını sağlayan sosyal ortama, yeniliği destekleyen mekanizmalara ve sermayeye erişim olanaklarına ihtiyaç bulunmaktadır (Elçi, 2007:41-42). Bölgesel yenilik sistemleri bu noktada ortaya çıkmış, bu ön koşulları sağlayarak bölgesel yenilik sistemleri oluşturmalarının kalkınma için bir politika temeli olup olamayacağını sorgulanmıştır (Cooke, 1992; Cooke, 1998).

Yenilikte sistem yaklaşımı, temel olarak, bilginin üretilmesi, kullanılması ve yayılması süreçlerini kapsamaktadır. Bu sistemi oluşturmayı amaçlayan politikaların odağında bilginin etkileşimli değişimi bulunmaktadır. Bu bağlamda, yenilik sistemi, firmalar, kamu kuruluşları, üniversiteler, araştırma kurumları gibi paydaşları ve paydaşlar arası bilgi akışını tanımlayan dinamik bir sistemi ifade etmektedir (Elçi, 2007:45-6). Bu sistemler, ulus-devlet ölçeğinde oluşabilmektedir (Nelson, 1993). Ancak bu mekansal ölçekte, etkileşim bilgi altyapıları üzerinden sanal olarak gerçekleşmekte, farklı bilgi aktörleri arasında paylaşılan bilgi ise kodlanabilen evrensel bilgi olmaktadır. Sistemler, bölge ölçeğinde ortaya çıktığında, yerelin gizil bilgisinin etkileşimli değişimi mümkün olabilmektedir (Cooke, 2002). Bu biçimde ele alındığında, bölgesel yenilik sistemleri, bir bölgenin kalkınma ve rekabet gücü kazanma olasılığını arttırmaktadır (Elçi, 2007:59). Bölgesel yenilik stratejileri ise bölgesel yenilik sistemlerini üretmenin bir aracıdır ve yeniliğe dayalı firmaları ve yeniliği gerçekleştirecek işgücünü bölgeye çekmek için izlenmesi gereken politikaları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Elçi, 2007:60).

4. RIS-Mersin Projesi ve Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi

Yenilik kavramı, 2000'li yıllar ile birlikte, Türkiye gündemine girmiştir. Bu dönemle birlikte, kavram, kamu ve sivil toplum kuruluşları tarafından önerilen projelerde, TÜBİTAK'ın hazırladığı Ulusal Yenilik Stratejisi'nde ve kalkınma planlarında sıklıkla yer almıştır (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008). Ancak, RIS-Mersin Projesi'ne kadar, yenilik kavramı genellikle ulusal politikalara konu olan bir kalkınma aracı olarak değerlendirilmiştir. Mersin kentinin ekonomik açıdan sahip olduğu önemli avantajlara karşın barındırdığı potansiyeli yeterince kullanamaması ve ekonomik gelişmenin istenilen seviyenin altında kalması, bölgesel yenilik stratejisi geliştirme çalışmalarının temel gerekçesi olmuştur. 2006 – 2016 dönemi için önerilen Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi'nin amacı, yeniliği temel alan ekonomik kalkınma yaklaşımı içerisinde, yerel paydaşlara yönelik basit ve tutarlı bir

çerçeve sağlanması ve bölgenin yenilik kapasitesinin artırılması (Elçi vd., 2008:51); hedefi ise, firmaların yenilik kabiliyetlerinin geliştirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yeni iş olanaklarının yaratılması ve sürdürülebilir bölgesel ekonomi oluşturulmasıdır (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008:3).

Bu hedef doğrultusunda, Strateji'nin oluşturulması için 2006-2008 yılları arasında RIS-Mersin Projesi hazırlanmıştır. Çok ortaklı bir proje olan RIS-Mersin Projesi Mersin Valiliği başkanlığında, ODTÜ Teknopark AŞ koordinatörlüğünde ve Mersin Üniversitesi, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası, Mersin – Tarsus Organize Sanayi Bölgesi ve EPIRUS İnovasyon Geliştirme Merkezi (Yunanistan) gibi yerli ve yabancı kuruluşların ortaklığında yürütülmüş; yenilik ile ilişkili kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve firmalar da proje çalışmalarına destek vermişlerdir (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008).

RIS-Mersin Projesi'nin üç aşaması bulunmaktadır. İlk aşama olan “*hazırlık dönemi*”nde yenilik kavramı kamuoyuna tanıtılarak bu kavram etrafında bir kamuoyu yaratılmıştır. Bu aşamanın bir diğer önemli gündemi proje ekibinin oluşturulmasıdır (Gök, 2009:93). Bu aşamada, ayrıca, yenilik forumları, proje sürecini tasarlamak için ulusal ve uluslararası toplantılar ve aktörlerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008:7).

İkinci aşama olan “*uygulama dönemi*”nde, mevcut durumun tespiti ve ihtiyaçların belirlenmesi amacıyla toplantılar düzenlenmiş, anketler yapılmıştır (Metin, 2010:71). Bu çalışmalar, bölgeye özgü özellikleri ortaya koyarak Strateji'nin tanımlanmasına katkı sağlayacak olan GZFT (güçlü yanlar, zayıf yanlar, fırsatlar, tehditler) çözümlemesine ve eylem planlarına altlık oluşturmuştur (Bölgesel İnovasyon Stratejisi Hazırlama Kılavuzu – Aşama 0, 2005:22). Bu çalışmalar sonunda Mersin için “yüksek yaşam kalitesine, bilgi ve inovasyonu dayalı sürdürülebilir ekonomiye sahip bir bölge haline gelmek” vizyonu belirlenmiştir. Bu vizyon doğrultusunda, ilgili paydaşlar, patent ve yenilikçi işletme sayıları, AR-GE faaliyetleri, istihdam yapıları ve kişi başına düşen GSMH konularında nitel ve nicel hedefler tanımlanmıştır (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008:9-10). Bu hedeflere ulaşabilmek için, dört temel stratejik hedef belirlenmiştir. Bu stratejik hedefler, sırasıyla, Mersin’de yenilik sistemi ve kültürünü iyileştirilmek; mevcut işletmelerdeki yenilik faaliyetlerini arttırmak ve yeniliğe dayalı girişimciliği harekete geçirmek; kilit önem taşıyan sektörlerde bölgesel potansiyeli kullanmak; bilgi üreticilerini geliştirmektir. Her bir stratejik hedef için alt hedefler, stratejik amaçlar ve operasyonel amaçlar tespit edilmiş, hedefleri destekleyecek dört yatay hedef belirlenmiştir. Bu yatay hedefler ise, yenilik sistemi oyuncularını arasında yenilik kültürü yaratmak ve yenilik konusunda görüş birliği ve inanç sağlamak; idari ve yasal mevzuatı iyileştirmek ve altyapıdan kaynaklı sınırları ortadan kaldırmak; bölge için çekici bir imaj oluşturmak; insan kaynaklarını geliştirmek için yatırım yapmaktır (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008:34-45). Bu aşamada, ayrıca, yeniliğe dayalı kalkınma için önem taşıyan sektörler de belirlenmiştir. Kısıtlı kaynakları en iyi biçimde kullanabilmek amacıyla üç temel kümelenme alanı, lojistik, tarım-gıda ve turizm sektörleri olarak tespit edilmiş (Gök, 2009:94) ve kamu - özel sektör temsilcilerinden oluşan sektörel platformlar oluşturulmuştur. Her bir platform belirlediği bir misyon ve vizyon çerçevesinde faaliyet önceliklerini tespit etmiş, çeşitli projeler önermiştir (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008). Ayrıca, bölgesel yenilik stratejilerinin öngörülen hedeflere ulaşması için uygulamaya yönelik politikalar ile kurumsal destek ve somut önlemleri içeren eylem planları hazırlanmıştır (Gök, 2009:94). Eylem planları, her bir stratejik hedefe yönelik olarak, bölgesel stratejilerin nasıl uygulanacağına dair konuları netleştiren, somut eylemleri içeren belgelerdir (Bölgesel İnovasyon Stratejisi Hazırlama Kılavuzu – Aşama 2, 2007:33) ve her eylem, sorumlu bir lider ve işin başlangıç zamanı ile birlikte tanımlanmıştır (Mersin İnovasyon Stratejisi ve Eylem Planı, 2008).

Üçüncü aşama olan “*değerlendirme dönemi*”nde Strateji tanımlanmıştır. Bu aşamada, ayrıca, uygulama mekanizmaları oluşturulmuş, pilot eylem ve projeler önerilmiş ve

bazı projeler uygulamaya konmuştur (Gök, 2009). Bu projeler, hazırlanan taslak Strateji'ye uygun olarak yenilikçi girişimcileri desteklemek için Girişimci 33, KOBİ'lerin dış ticaret uzmanların yetiştirilmesi için İhracat 33, üniversite-firma işbirliğini kolaylaştırmak ve proje sayısını arttırmak için AR-GE 33 projeleri ve firmalar arası yenilik kültürünün yaygınlaştırılması amacıyla 1. İnovasyon Yarışması'dır (Mersin İnovasyon Stratejisi 2006-2016, 2008:60-79).

RIS-Mersin Projesi ve bu proje ile ortaya konulan Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi, kentin ekonomik geleceği için oldukça önemlidir. Mevcut durumu dikkatle ele alan bu çalışmalar, sektörel düzlemde önerileri iyi bir biçimde geliştirmiş, ancak bu öneriler mekansallaşmamıştır. Bir başka deyişle, bölgesel yenilik sistemlerinin sunduğu çerçevede mekan yenilik yapma kapasitesi üzerinde belirleyici olsa da, yeniliğin bu mekansal boyutu Strateji'de görece ihmal etmiştir. Üstelik bu durum, mekansal vurgunun en üst düzeyde olması gereken sektörel master planlar için de geçerlidir.

Lojistik master planı, "Mersin'i kuzey-güney ve doğu-batı eksenlerinde oluşacak uluslararası yük koridorlarında başlangıç noktası yapmak" vizyonuna bağlı olarak, Mersin-Samsun yük köprüsü, kombine taşımacılık, lojistik üs, lojistik köy, organize sanayi bölgesi, serbest bölge, toptancı hali gibi konularda hedefler belirlemekte, bu vizyonu ve hedeflere bağlı olarak 'Mersin Şehir İçi Yolcu ve Yük Ulaşımı Master Planı'nın hazırlanması ve Mersin Kent Bütünü Çevre Düzeni Nazım Planı'nın yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Mersin Lojistik Strateji Planı, 2009). Lojistik master planında mevcut ulaşım altyapısını iyileştirmeye yönelik vurguların olması bu plana mekansal bir boyut katsa da, plan kapsamında lojistik faaliyetlerine yönelik yeniliğin kapasitesinin arttırılmasına ilişkin bir öneriler seti geliştirilememiştir.

Tarım-gıda sektörel platformunun çalışmalarına bağlı olarak ortaya konulan tarım master planı, Türkiye tarım stratejisi belgesi ile uyumlu olarak stratejik amaçlar belirlemiş; tarımsal alt-sektörlere, tarım sektöründeki gelir ve istihdam kaynaklarına, tarımsal ürünlerin değerlendirilmesi ve pazarlanmasına, tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması ve rekabet düzeyinin arttırılmasına yönelik stratejik amaçları ve bu amaçlara yönelik olarak alt amaçları tanımlamış (Mersin Tarım Master Planı, 2011); ancak plan kapsamında hiçbir amaç ve alt-amacın mekansal vurgusu bulunmamaktadır. Daha açık bir ifade ile, hangi hedeflerin hangi konular-yerleşimler için geçerli olduğu konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

Turizm master planı için de durum çok farklı değildir. Her ne kadar sosyo-kültürel, ekonomik, mekansal ve mekansal olmayan (organizasyonel) konularla ilişkili olarak stratejiler belirlenmiş olsa da, bu master plan içerisindeki mekansal vurgu, mekansal stratejiler kısmında, turizm potansiyelleri ile ilişkili olarak alt-bölgeler belirleme ve bu bölgelere ilişkin yatak kapasitesi kestirimlerinde bulunmanın ötesine geçememektedir (Mersin İli Turizm Master Planı, 2010). Konvansiyonel yöntemlerin ötesine geçemeyen bu tarz bir yaklaşımın, yenilikçi amaçlara nasıl hizmet edeceği ise oldukça tartışmalıdır.

5. Sonuç

Kuramsal çalışmalar ve kılışal deneyimler, bölgesel yenilik stratejilerinin önemli olduğu ortaya koysa da, bu stratejilerin her bölge için geçerli bir seçenek olduğunu söylemek olanaklı değildir. Belirli bir üretim kapasitesine sahip olmayan az gelişmiş bölgelerde, yenilik yapmaya uygun bir ortam olmadığından, yeniliğe dayalı bir ekonomiyi hedeflemek çok doğru değildir. Bu bölgeler ekonomik kalkınma için üretime, tüketime ve yeniden dağıtım mekanizmalarına odaklanan başka stratejik arayışlar içerisinde olmalıdır. Ancak bir üretim kapasitesine sahip bölgelerin rekabet gücünü artırabilmesi ve yarışmacı avantaja sahip olabilmesi için, bölgesel yenilik stratejisi bir seçenek olabilmektedir ve bu bölgeler için, Mersin deneyiminin ortaya koyduğu bazı dersler bulunmaktadır.

RIS-Mersin Projesi ve Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi iki açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi, proje sürecinin değerlendirilmesi ve elde edilen kazanımların ortaya konulmasıdır. Bu değerlendirme görece kolaydır, çünkü proje tamamlanmıştır. İkinci değerlendirme, Strateji'nin değerlendirilmesidir. Strateji'nin uygulama sürecinin devam etmesi nedeniyle kesin değerlendirme hedef yılı sonrasında daha sağlıklı bir biçimde yapılabilecek olsa da, şu an itibarıyla kısmi bir değerlendirme yapmak mümkündür.

Türkiye'nin yenilik faaliyetlerindeki gelişiminde en önemli rollerden birisine sahip olan (Metin, 2010:87), yerelde girişimcilğe yönelik ilginin artmasına, kentin yurtiçi ve dışında daha fazla tanınır olmasına, yabancı ortaklar ile çalışma olanaklarının yaratılmasına olumlu katkıları olan RIS-Mersin Projesi'nden elde edilen en önemli deneyim, proje sürecinde çok-paydaşlılığın öneminin kavranmasıdır. Bu çok-paydaşlılık sayesinde, kentin geleceğinde belirleyici olacak sektörler doğru tespit edilmiş, eylem planları, pilot projeler yerel uzlaşa ile oluşturulabilmiş ve sahiplenilmiştir. Bu ortak çalışma ve uzlaşa ortamı, kentte yenilik kültürünün gelişmesine ve paydaşlar arası güven ortamının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Metin, 2010:147). Başka bölgeler için hazırlanacak olan bölgesel yenilik stratejilerinde de, paydaş katılımı konusu dikkatle ele alınmalı, stratejiye yönelik hazırlıklar başladığı andan itibaren çok-paydaşlı çalışmalar yapmanın koşulları hazırlanmalı ve paydaşlar arasındaki etkileşimin kalitesi için gerekli koşullar sağlanarak stratejilerin başarı olasılığı artırılmalıdır.

Diğer yandan, RIS-Mersin Projesi sürecinin tüm detaylarının kayıt altına alınmış ve yayınlarının hazırlanmış olması, bölgesel yenilik stratejisi oluşturmak isteyen diğer bölgeler için bir avantaj sağlamaktadır (Gök, 2009:94). Bu sayede, strateji ve strateji oluşturmaya yönelik projelerin hangi aşamalardan oluştuğunu bilmek mümkün olabilmektedir.

Bölgesel yenilik stratejileri, bölgelerin yerel özellikleri detaylı bir şekilde incelenerek hazırlandığından dolayı, her stratejinin başarılı olmasını garanti eden bir yöntem bulunmamaktadır. Stratejilerin başarısı, bu yerel özelliklerin nasıl ve hangi düzeylerde harekete geçirilebildiği ile ilişkilidir. Bu nedenle, Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi'nden, başka bölgeler için yapılacak stratejilere içeriksel olarak çıkarsama yapmak çok anlamlı değildir. Ancak, stratejilerin kuramsal olarak tanımlanmış içerikten bağımsız genel başarı ölçütleri bulunmamaktadır. Bunlar, bölgeye uygun projeler geliştirilmesi, başarılı proje organizasyonunun yapılması ve farkındalığın artırılarak yaygın katılımın sağlanmasıdır (Bölgesel İnovasyon Stratejisi Hazırlama Kılavuzu – Aşama 0, 2005:7). Bu üç ölçüte göre RIS-Mersin Projesi'nin amacına ulaştığını ve başarılı olduğunu söylemek olanaklıdır. Projenin tüm aşamalarında yerel bilgi aktörlerin yer alması, bölgeye uygun projeler geliştirilmesinin en önemli nedeni olmuştur. Ayrıca, proje organizasyonu, proje çalışanlarının üstün gayretleri nedeniyle oldukça başarılıdır ve bu başarı yerel ölçekte farkındalığı arttırmış, katılımı en üst seviyeye taşımıştır. Bu ölçütler başka stratejilerin geliştirilmesi aşamasında da dikkate alınması gereken ölçütlerdir.

Henüz tamamlanmamış olsa da Strateji'den çıkarılabilecek bazı sonuçlar da vardır. Bunlardan birisi Mersin'de yeniliği destekleyen bir kurumsal yapının oluşmaya başlamasıdır. Siyasa oluşturmaya yönelik olan kurumsal yapılar *Yönetim Birimi, Bölgesel Yenilik Yönlendirme Komitesi, Mersin İş Melekleri Ağı, proje ofisleri*; bilgi kullanmaya yönelik olanlar ise, *Sektörel Platformlar, Tarım-Gıda Kümesi, Mersin Lojistik Merkezi* ve bilgiyi üretme ve yayma amacıyla olanlar ise, *Turizm Araştırma Merkezi, Lojistik ve Dış Ticaret Araştırma Merkezi, Mersin Tarım-Gıda Eğitim Merkezi*'dir. Henüz açılmamış olan *Yenilik Merkezi, Kulukça Merkezleri, Ar-Ge Yenilik Merkezleri, Teknoloji Transfer Ofisleri ve Teknoparklar* ile kentte yeniliğe yönelik kurumsal arkaplanın daha da sağlamaacağı düşünülmektedir (Metin, 2010:93-112).

Strateji'nin emek piyasasına yönelik olarak olumlu katkıları olmuştur. Nitelikli işgücünü kente çekme amacıyla eğitim programları (lojistik ve tarım-gıda platformları) ve teknik geziler (lojistik platformu) düzenlenmiş, Gıda Teknolojileri Yüksekokulu (tarım-gıda

platformu) açılmış ve özgeçmiş havuzu (turizm platformu) oluşturulmuştur (Metin, 2010:113-17), ancak bu alandaki katkıların ilerideki dönemlerde artması beklenmektedir. Bu sayede emek piyasasının nitelikleri daha da artacaktır.

Strateji, yenilikçi ortamın oluşmasında önemli olan işbirliği ağları konusunda da önemli bir katkı sağlamıştır. Bölgesel ölçekte, firmalar, eğitim ve araştırma kurumları, kamu kurumları, araştırma-geliştirme ihtiyaçlarını tanımlayan aracı kurumlar arasında işbirlikleri güçlenmiştir. Üstelik bu işbirlikleri hem ulusal hem de uluslararası ölçek için geçerlidir. Ulusal ölçekte Devlet Planlama Teşkilatı, Dış Ticaret Müsteşarlığı gibi merkezi yönetim kurumlarının kente ilgisi ve desteği artmıştır. Ayrıca, *Innovating Regions of Europe Networks*, *Entreprise Europe Network* gibi üye olunan uluslararası ağlar ve yabancı ortaklı projeler ile uluslararası işbirliği kapasitesini arttırmıştır (Metin, 2010:118-125).

Strateji ile birlikte kentin proje üretme kapasitesi artmıştır. Hem Çukurova Kalkınma Ajansı tarafından kabul edilen proje sayısı, hem de uluslararası kuruluşlarla yapılan ortak proje sayısı kayda değer derecede yüksektir. Sektörel platformların tamamladığı veya yapmayı planladığı projeler, bölgenin yenilik kapasitesi ve yarışmacı avantajını yükseltmektedir. Tüm platformlar master plan çalışmalarını tamamlamıştır. Lojistik Platformu, Lojistik ve Dış Ticaret Araştırma Merkezinin kurulması, lojistik ile ilgili eğitim kurumları ile işbirliklerinin kurulması, Mersin Lojistik Merkezi Projesinin hazırlanması gibi projeleri tamamlamış, emek pazarını güçlendirmek amacıyla Lojistik Akademisi, Mersin Lojistik Profesyonelleri, Deniz Taşımacılığında ve Lojistik Sektöründe Çalışanların Profesyonel Yeteneklerini Geliştirme projelerini planlamıştır. Tarım-gıda platformunun ihracat için pazarlama yenilikleri, tarımda izlenebilirliğin ve farkındalığın artırılması, kümelenmenin geliştirilmesi, tarım master planı gibi devam eden projeleri bulunmaktadır. Turizm platformu ise farklı turistik potansiyellere yönelik olarak otuz yedi proje tanımlamış ve bu projelerin bir kısmı tamamlanmıştır (Metin, 2010:125 -132).

Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisini değerlendirenler (Gök, 2009), oluşturulması öngörülen bazı kurumsal yapıların oluşmamasını, Üniversite'nin bölgesel yenilik stratejisi sürecine sınırlı katkı sağlamasını ve Belediye'nin süreç içerisinde yer almamasını, Proje ve Stratejinin yetersizliği olarak değerlendirmektedir. Ancak, Strateji ile ilgili en önemli sorun alanı, yeniliğin mekansal boyutunun ihmal edilmiş olmasıdır. Sektörel platformların ürettiği master planlar da, mekansal boyutu olmayan ya da çok zayıf olan planlardır. Bu durum, Proje ve Strateji'nin yeniliğin mekansal boyutunun ihmal edilmiş olduğunun bir göstergesidir.

Bir diğer eksiklik, sektörel platformlar ve master planlarda kısmi mekansal önerileri ve projeleri bütüncül biçimde ele alan mekansal bir planın başlatılmamış olmasıdır. Her ne kadar Strateji'nin önerileri, Çukurova Kalkınma Ajansı tarafından yapılan TR62 Bölge Planı çalışmalarını da olumlu etkilemiş olsa da, bu bölge planı çalışmasının mekansal boyutunun görece yetersiz olması; 1/100.000 ölçekli Mersin-Karaman Çevre Düzeni Planı'nın ise, Strateji ile getirilen önerileri yeterli düzeylerde ele almaması nedeniyle, Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi yeterli düzeyde mekansallaşamamıştır. Bölgesel yenilik stratejisi oluşturmak isteyen bölgeler, bu stratejilerin arkasından, mekansal planların oluşturmasını ihmal etmemelidir. Bu sayede, yenilik yapma kapasitesi olumlu etkilenebilecektir.

Tüm olumlu ve olumsuz yanlarıyla, Mersin Bölgesel Yenilik Stratejisi önemli bir deneyimdir. Yeniliğin ve bölgesel yenilik sistemlerinin giderek önem kazandığı bir ekonomik bağlamda, ekonomik kalkınmanın nihai hedeflerinden birisinin de yenilik olduğunu bir kere daha hatırlatmıştır.

Referanslar

- _____ (2005) *Bölgesel İnovasyon Stratejisi Hazırlama Kılavuzu – Aşama 0*, Avrupa Yenilikçi Bölgeler Ağı, Mersin.
- _____ (2007) *Bölgesel İnovasyon Stratejisi Hazırlama Kılavuzu – Aşama 2*, Avrupa Yenilikçi Bölgeler Ağı, Mersin.

- _____ (2008) *Mersin İnovasyon Stratejisi 2006 – 2016*, Mersin.
- _____ (2008) *Mersin İnovasyon Stratejisi ve Eylem Planı*, Mersin.
- _____ (2009) *Mersin Lojistik Strateji Planı*, Maestro Danışmanlık AŞ ve Atilla Yıldıztekin, Mersin.
- _____ (2010) *Mersin İli Turizm Master Planı*, Barlas İmar Planlama Müşavirlik Ltd.Şti.
- _____ (2011) *Mersin Tarım Master Planı*, Maestro Danışmanlık AŞ, Mersin.
- Amin, A. (1999) *An Institutional Perspective on Regional Economic Development*, Blackwell Publishers, USA.
- Castells, M. (1997) *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. II., Blackwell Publishing, USA.
- Cooke, P. (1992) “Regional innovation systems: Competitive regulation in the New Europe”, *Geoforum*, 23(3), 365-382.
- Cooke, P. (2002) “Regional innovation systems: General findings and some new evidence from biotechnology clusters”, *Journal of Technology Transfer*, 27, 133-145.
- Cooke, P.; Uranga, G. M.; Etxebarria, B. (1998) “Regional innovation systems: an evolutionary perspective”, *Environment and Planning A*, 30, 1563-1584.
- Cowling, K.; Sugden, R. (1993) “A strategy for industrial development as a basis for regulation”, In Sugden, R. (ed.), *Industrial Economic Regulation*, Routledge, London.
- Dinler, Z. (2008) *Bölgesel İktisat*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Drucker, F. P. (1985) *Innovation and Entrepreneurship*, William Heinemann, London.
- Elçi, Ş. (2007) *İnovasyon: Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı*, Ankara.
- Elçi, Ş.; Karataylı, İ.; Karata, S. (2008) *Bölgesel İnovasyon Sistemleri: Türkiye İçin Bir Model Önerisi*, Yayın No. TÜSİAD-T/2008-12/477, Graphis Matbaa, Ankara.
- Elliott, J. E. (2005) “Introduction to the transaction edition”, In Schumpeter, J. A. (ed.), *The Theory of Economic Development*, Eleventh Printing, Transaction Publishers, New Brunswick.
- Eraydın, A. (1992) *Post-Fordizm ve Değişen Mekansal Öncelikler*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Matbaası, Ankara.
- Eraydın, A. (1997) “Değişen dünyada bölge planlamanın yeniden tanımlanması: Bir ekonomik bütünleşme ve demokratikleşme tanımlanması”, *Planlama*, 97/1(15), 1-10.
- Gök, T. (2009) “RIS Mersin Projesi üzerine bir özet değerlendirme”, *Planlama*, 3-4, 93-95.
- Habermas, J. (2002) *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti (Siyasal Denemeler)*, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Hirschman, A. O. (1964) *Strategie du Development*, Coll. Economie et Humanisme, Les Ed. Ouvriere, Paris.
- Hirschman, A. O. (1996) “Kalkınma iktisadının yükselişi ve gerilemesi”, İçinde *Kalkınma İktisadi Yükselişi ve Gerilemesi*, 1. Baskı, (Yayına Hazırlayan: F. Şenses; Çeviren: S. Öztürk), İletişim Yayınları, İstanbul, 23-52.
- Levent, T. (2002) “Yeni kalkınma paradigması ve değişen öncelikler”, *Aydınlanma* 1923, 7(47), 57-64.
- Levent, T.; Sarıkaya Levent, Y. (2010) “Bölgesel gelişmede ulus-devletin rolü: 1999-2009 yılları arası kamu yatırımları üzerinden bir değerlendirme”, *Megaron*, 5(3), 1-13.
- Metin, H. (2010) *Social and Institutional Impacts of Mersin Regional Innovation Strategy: Stakeholders' Perspective*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Nelson, R. (1993) *National Innovation Systems*, Oxford Uni. Press, New York.
- Offe, C. (1999) “How can we trust our fellow citizens?”, In Warren, M. E. (ed.), *Democracy and Trust*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Özelçi Eceral, T. (2002) *Institutional Aspects of Regional/Local Economic Development*, Basılmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Porter, M. E. (1990) *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York.
- Schmookler, J., *Invention and Economic Growth*, Massachusetts: Harvard University Press, 1966.

- Schneider, G.; Plümper, T.; Baumann, S. (2000) "Bringing Putnam to the European Regions: On the relevance of social capital for economic growth", *European Urban and Regional Studies*, 7(4), 307-317.
- Schumpeter, J. A. (2005) *The Theory of Economic Development*, Eleventh Printing, Transaction Publishers, New Brunswick.
- Shoenberger, E. (1998) "From fordism to flexible accumulation: Technology, competitive strategies, and international locations", *Environment and Planning D: Society and Space*, 1998(6), 252-262.
- Stiglitz, J. E. (2000) "Development thinking at the millenium", In Pleskovic, B.; Stern, N. (eds.), *Annual World Bank Conference on Development Economics*, The World Bank, Washington D.C.
- Streenten, P. (1959) *Unbalanced Growth*, Oxford Economic Paper.
- Tickell, A.; Peck, J. A. (1992) "Accumulation, regulation and the geographies of post-fordism: Missing links in regulationist research, progress", *Human Geography*, 16(2), 190-218.
- Tobin, J. (1998) "Financial Globalization: Can National Currencies Survive?", In *Annual World Bank Conference on Development Economics*, The World Bank, Washington D.C.
- Torsvik, G. (2000) "Social capital and economic development: A plea for the mechanisms", *Rationality and Society*, 12(4), 451-476